

Tidsskriftet
DEN NORSKE LEGEFORENING

Et eventyr av et legeliv

INTERVJU

TORI FLAATTEN HALVORSEN
tori.f.halvorsen@gmail.com

Bjarne Bjorvatn har vært professor i Tromsø, Bergen, Stockholm og Nord-Korea. Han er ridder av første klasse. Men titlene er det kjedeligste i historien hans.

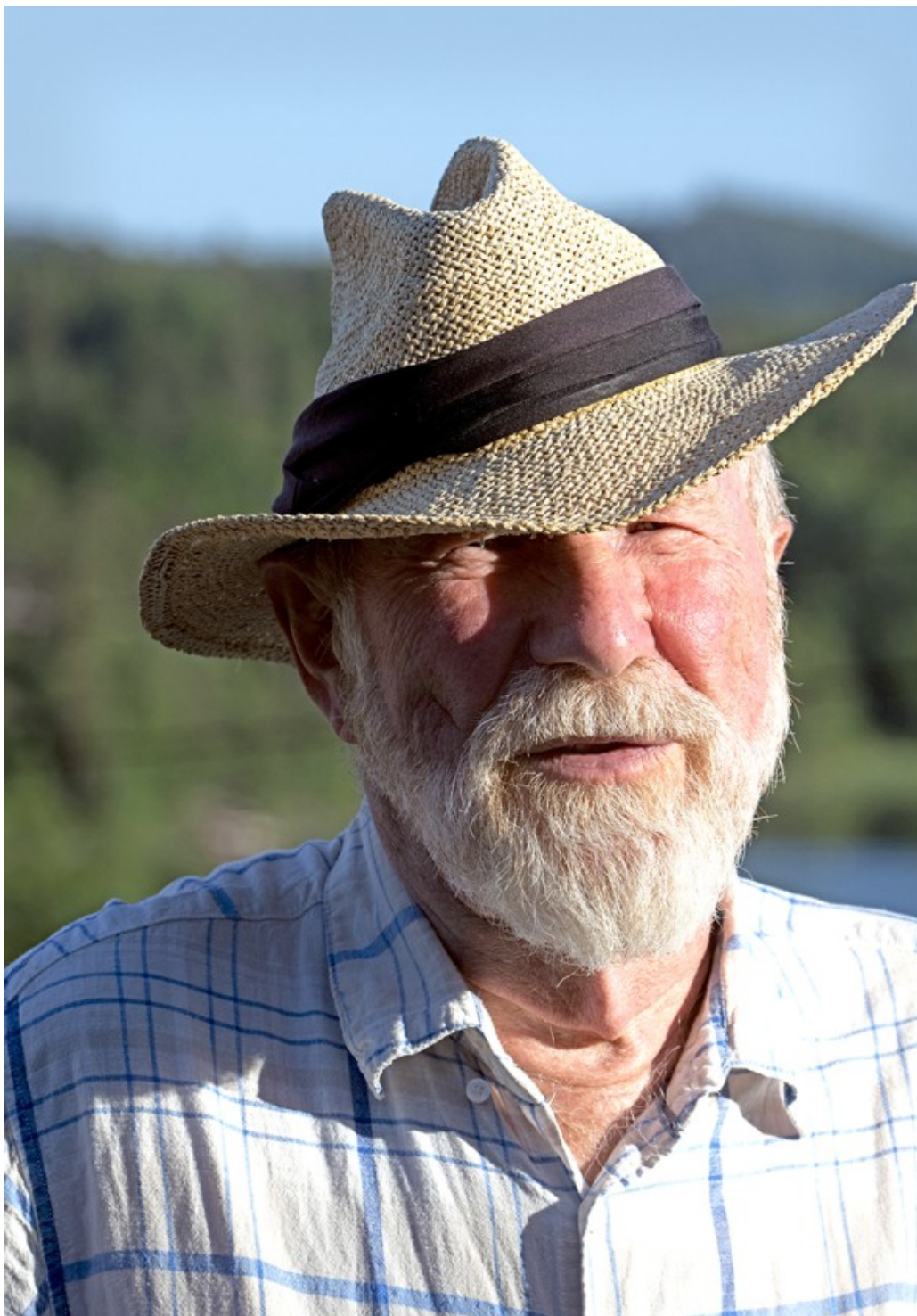

Foto: Steinar Nørstebø

Hypotesen før intervjuet med den 85-årige Bjarne Bjorvatn er klar. Han må være en skapmisjonær. Hypotesen bygger på følgende opplysninger: oppvokst i bibelbeltet i en stor ungeflokk med en far som var lærer på en kristen folkehøyskole, startet medisinutdannelse først som 23-åring (altså sikkert bodd og misjonert i Afrika i et par år etter gymnaset), tok tidlig tropemedisinkurs og deretter doktorgrad innen virologi, før han allerede på 1970-tallet dro på lange opphold i Afrika. Hans utstrakte internasjonale arbeid med bakterien som omtales i bibelen, nemlig leprabasillen, fyller ut hypotesen. En forestilling om at han nå bor i barndomshjemmet sammen med sykepleierkonen som han har seks barn med, passer også inn.

Hypotesen slår imidlertid sprekker allerede idet den velfriserte og velkledde blide mannen spretter ut av døra i det stilige og hypermoderne huset han bor i. Raskt etter et kort håndtrykk kobler han hageslangen rett inn i en treskulptur av en livsbejaende ung mann.

Tremannen spruter sine safter utover gårdsplassen. Bjarne kan likevel være en slik gladkristen fyr, men livshistorien avslører at en eventuell bevart barnetro må ha kommet i skyggen av en enorm utferdstrang og en nysgjerrighet på det jordiske både i sør og nord. Han opplever trygghet som kjedelig. Han ønsker å finne ut av enda flere ting og oppleve enda flere folk før livet tar slutt. Han har ingen sykdommer, men går heller ikke til fastlegen. Ikke annet enn når han skal få attest for førerkortet.

– Men neste gang blir ikke før om tre år, forteller 85-åringen, som smiler lurt i det hvite skjegget.

Språkstudier før medisin

– Jeg ville jo helst bli sjømann, men lektoren på landsgymnaset for bondestudenter mente jeg var god i språk. Dermed ble det først filologi med latin, språkvitenskap og filosofi på universitetet midt på Karl Johan, forteller Bjarne. Så deler han detaljer fra da den fattige språkstudenten var «au pair-pike» i Paris. Mor i huset var en kongsdatter fra Kamerun som var gjort arveløs da hun giftet seg med en hvit, styrtrik franskmann. Kvinnen og barna hennes var fornøyde med den mannlige barnepasserer, til tross for at hun mente Bjarne kom fra en usivilisert utpost i verden. Full av inntrykk og med forbedret fransk aksent haiket unggutten videre til Montpellier.

– Drømmen var å ta medisin *samtidig* som jeg ville følge med på alt det spennende i fransk historie, ikke minst i den antikke byggeskikken i den vakre byen. Full pakke, sier Bjarne, uten å dra på smilebåndet.

Bjarne Bjorvatn

Født i 1936

Cand.med., Universitetet i Lund 1966

Dr.med., Karolinska Institutet 1973

Spesialist i infeksjonsmedisin, indremedisin og klinisk virologi (Sverige)

Forsker, National Institutes of Health, USA 1973–74

Forsker, Armauer Hansen Research Institute (AHRI), Addis Ababa 1974–75

Professor ved Universitetet i Tromsø 1980–83, Universitet i Bergen 1985–2002

Startet Senter for internasjonal helse i Bergen 1988

Ansatt i EU og WHO 1980–2015

Ridder av 1. klasse 2010

Læreboken *Vaksiner – en forbannet velsignelse* 2015

Professor emeritus, Universitetet i Bergen 2002–d.d.

Professor, Pyongyang University of Science and Technology 2017–d.d.

Smittevernoverlege, Sørlandet sykehus 2020–d.d.

– Men hvorfor medisin når du allerede var i full gang med annen utdanning? Hadde inntrykkene fra infeksjonenes herjinger da du var barn en avgjørende betydning?

– Jeg tror ikke de opplevelsene var utslagsgivende. Medisinen har ligget i bakhodet hele tiden. Utfordringen er at jeg synes alt er spennende!

«Utfordringen er at jeg synes alt er spennende!»

Ytterligere forklaring på endring av studieretning forsvinner i infeksjonshistorier fra Birkenes under krigen.

– Omgitt av infeksjonssykdommer var vi. Mormor døde av difteri mens far var i tysk konsentrasjonsleir. Og meslinger var en skikkelig fæl sykdom. Da alle ungene fikk hepatitt A, satt vi på potte for å kåre vinneren av konkurransen om den mørkeste urinen og den hviteste avføringen. Søsteren min var forresten en av de første som fikk penicillin her i landet. Med kroppstemperatur på 41 °C og store smerter i låret ble hun båret ned fra loftet på en skapdør, som deretter ble plassert inn i baksetet på bilen som kjørte henne til sykehuset i Arendal. Distriktslegen trodde hun hadde polio, men det viste seg at det var osteomyelitt. Gamle overlege Roscher hadde kontakter i London som sendte over penicillin, som faktisk reddet søsteren min.

– Mye sykdom tidlig i livet må ha gjort inntrykk?

– Sånt var en del av livet den gang. Det er noe annet i dag. Unge mennesker lever i troen på at livet skal gå på skinner sånn medisinsk sett. Men pandemien har kanskje åpnet øynene til den nye generasjonen? Livet er ikke en selvfølge.

Interesse for infeksjonsmedisin

– Det var som student i Sverige jeg fikk øynene opp for infeksjonsmedisin.

– Men var det ikke i Montpellier du studerte?

– Nei, det ble ikke slik. Jeg traff noen tyske unge damer som reklamerte for universitetet i Heidelberg. Der var medisinstudiet åpent for alle, uansett karakterer og selv uten realfagbakgrunn. Flaks for meg! Etter en vårtermin i fantastiske Heidelberg forsto jeg at studiet kunne gjennomføres raskere i Giessen – en by som var sønderbombet under krigen.

Der bodde Bjarne hos et estisk ektepar som gjerne ville ha en «ny sønn» ettersom barna deres omkom under krigen. Deretter reiste han til Sverige for å få den aller beste sykehustjenesten.

«Jeg traff noen tyske unge damer som reklamerte for universitetet i Heidelberg. Der var medisinstudiet åpent for alle, uansett karakterer og selv uten realfagbakgrunn. Flaks for meg!»

– Min fru snappet jeg rett foran øynene til medstudentene mine, som også hadde oppdaget den søte sjukskoterskan som jobbet i akuttmottaket.

Undertegnede likestillingsstemme kobles inn helt reflektorisk:

– Fikk hun mulighet til å jobbe da du fikk spennende oppdrag overalt i verden?

– Jo, ja, hun jobbet på steder hvor vi bodde over tid, men du vet – jeg, eller vi, har bodd over 20 ulike plasser siden vi giftet oss.

De politisk korrekte spørsmålene får ligge. Det er mer spennende å følge historien til eventyreren.

Forskning i USA og Afrika

Da Bjarne var doktorgradsstipendiat i Stockholm, var det mange menn som var innlagt med alvorlig kusmasykdom. Mange av dem hadde store og smertefulle testikler. Det trodde man skyldtes autoimmun inflammasjon, men stipendiaten tvilte på om det var sant. Bjarne spurte pasientene om de ville være med på å finne årsaken til det pinefulle. Han fikk stikke nålen inn. Cellekulturene viste parotittvirus. Slik kom vitenskapen videre.

Foto: privat

Ferden gikk videre over Atlanteren, der Bjarne forsket på giardiasis og leishmaniasis ved National Institutes of Health i Bethesda, USA. Paret – nå med fem barn – nøyde seg med det simpleste huset som fantes i det styrtrike Potomac-området. Så fikk Bjarne mulighet til å studere spedalskhet i det krigsherjede og utsultede landet Etiopia. Norsk og svensk Redd Barna hadde i samarbeid med keiser Haile Selassie og med støtte fra Universitetet i Bergen åpnet instituttet Armauer Hansens institutt i Addis Abeba. Forskningen ved instituttet var godt i gang, men konfliktene i landet var så store at de fleste utlendinger reiste derfra.

Familien Bjorvatn gjorde det motsatte. Bjarnes arbeidsdag bestod av møter med menneskene i «lepralandsbyen» og forskning i laboratoriet, som lå vegg i vegg. Foreldrene, og tidvis besteforeldrene, tok med ungene rundt i etiopisk natur og kultur så langt det var forsvarlig. Men etter ett år var krigshandlingene så dramatiske at de bestemte seg for å reise til Sørlandet. Da var kona gravid med det sjette barnet. I samme slengen tok de også med seg et nyfødt tvillingpar som skulle adopteres til Sverige. Bjarne bedyrer at det var kona som sa ja til å ha med seg tvillingene oppi alt. Kona er like raus som han.

Internasjonalt helsearbeid

Selv om Bjarne nå bodde i Norge, tok han over som leder av styret ved instituttet i Addis Abeba. Samtidig bygde han opp en mikrobiologisk avdeling ved sykehuset i Kristiansand. Mannen som snart var 40 år, søkte råd og fant løsninger på hvordan nybygget skulle se ut. Fra Folkehelseinstituttet og andre steder plukket han gode medarbeidere i det nasjonale fagmiljøet.

Han og kona kjøpte den 200 år gamle prestegården i Høvåg, der sørlandsdikteren Gabriel Scott vokste opp. De hyret håndverkere som skulle sette i stand den vakre eiendommen.

– Tanken var at familien skulle få bo på et trygt sted med slekt i nabolaget, sier mannen som akkurat har uttalt at trygghet er kjedelig.

Kampanjeplakat fra Sørlandet sykehus. Foto: Geirmund Glendrange

Et lengre opphold i hjemtraktene ble det heller ikke. Telefonen ringte. Kunne han ta over mikrobiologisk avdeling i Tromsø? Var han professorkompetent? «Det har jeg ikke tenkt på, men kanskje jeg har nok vitenskapelig arbeid for slikt», svarte Bjarne.

Og slik ble han professor i Tromsø. Fem år senere fikk han nytt professorat i Bergen, der han tok initiativet til å opprette Senter for internasjonal helse. De neste 20 årene ble preget av oppdrag der infeksjoner skapte nye problemer rundt i verden, deriblant hiv/aids i Afrika, multiresistent tuberkulose i Russland og hjernehinnebetennelse i Vest-Afrika. Etter hvert ble det over 200 vitenskapelige artikler og lærebokkapitler.

EU og WHO trengte en lege for å koordinere henholdsvis forskning og policy for vaksiner som ble utviklet i raskt tempo på dette tidspunktet. Bjarne var den rette. Da pensjonisttiden nærmet seg, kunne han jobbe i lengre perioder i Brussel og Genève. I de store organisasjonene brydde man seg lite om at Bjarne ble eldre. Helsevesenet i Norge tenkte annerledes. At han i 2010 ble Ridder av 1. klasse for innsatsen innen internasjonal helse og vitenskapelig virke med bekjempelse av infeksjonssykdommer i verden, gjorde ingen forskjell. I alle fall ikke før senere.

Pensjonisttiden

Som pensjonist ville Bjarne igjen tilbake til røttene på Sørlandet. Huset til Gabriel Scott hadde Bjorvatn-familien dessverre måttet selge da familien etablerte seg i Bergen.

– Men jeg fant noe annet spennende, nemlig dikteren Gunnar Reiss Andersens eiendom fra 1700-tallet i Narestø, en uthavn mellom Arendal og Tvedestrand.

Interessen for historie, byggeskikker og estetikk var fortsatt levende. Og medisinen ville han slett ikke slippe. Da ebolaviruset spredte seg i Vest-Afrika i 2013, ringte han alt av bistandsorganisasjoner.

– Det ville jo være bedre å sende en gammel mann som meg enn en kollega med småbarn. En eventuell smitte ville være mindre katastrofal med en slik løsning.

«Det ville jo være bedre å sende en gammel mann som meg enn en kollega med småbarn. En eventuell smitte ville være mindre katastrofal med en slik løsning»

Men ingen ville ha han. Det var for risikabelt i forhold til forsikring og bla-bla-bla, var svaret.

– Jeg ble like oppgitt som da jeg forstod reglene for leger i Norge. Som 80 pluss, kan man ikke få jobbe hvis ikke en arbeidsgiver bekrefter behovet og at du gjør en god jobb. Dermed er det umulig å søke nye jobber!

Men Bjarne satte seg ikke ned. I stedet skrev han boken *Vaksiner – en forbannet velsignelse*. Den er tykk som en bibel, men skrevet på en mer folkelig og oversiktlig måte.

Kronen på verket

Med tungt hjerte solgte Bjarne og kona det vakre, gamle huset i Narestø. Det var tid for å reise helt tilbake til hjembygda Birkeland i Birkenes kommune. Han ville ha et funksjonelt hus for alderdommen, men uten at det skulle gå ut over estetikken. Rullestolheisen ble montert, men både han og kona løper fortsatt opp trappene.

– Men du skrev nylig i Klassekampen om undervisning i Nord-Korea?

– Det var sønnen min som så utlysningen. Tenk, et engelskspråklig eliteuniversitet bygget opp av en sørkoreaner som jobber med forsoning mellom Sør- og Nord-Korea!

I fire perioder underviste han i mikrobiologi og immunologi – hver gang 40 forelesninger på noen uker. Det var kun lov å snakke fag, han fikk ikke forlate campus, og overalt var det overvåkning. Han fikk ingen lønn, og opphold og reise betalte han selv – så interessant var det hele for han.

– Du kunne ha blitt innestengt i Nord-Korea?

– Ja, jeg stod på farten til å reise den femte gangen da pandemien tok av. Hadde jeg reist dagene før, så hadde jeg vel blitt holdt tilbake. Helt inntil viruset kom inn i det lukkede landet, har jeg hatt jevnlig kontakt med folk som lever der. Nå har det stilnet.

– Men så fikk du endelig jobb i Norge?

– Ja, en av de siste legene jeg har veiledet fram til en doktorgrad, ringte meg 13. mars 2020. Hun er nå fagdirektør ved Sørlandet sykehus. Hun hadde sikkert ringt rundt for å undersøke om jeg fortsatt var ved mine fulle fem.

Morgenen etter stilte Bjarne i hvit bukse og kittel klokken 7. Han er ansatt som smittevernoverlege i 100 % stilling ut 2023.

Sist vinter hang det kampanjeplakater rundt på Sørlandet sykehus. I James Bond-stil står fagdirektøren, enhetslederen for smittevern og Bjarne med hver sin sprøyte i hånden. «No time to get ill» var slagordet for å få medarbeiderne til å ta influensavaksine. Bjarne Bjorvatn gir seg ikke. Måtte det bli lenge før det blir snipp, snapp, snute.

Publisert: 17. august 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0438

© Tidsskrift for Den norske legeförening 2022. Lastet ned fra tidsskriftet.no 8. desember 2022.